

Kentin sesleri: Gürültü ve sessizlik arasında

Kenti görmek harika bir şey. Ama onu dinlemek de harika olabilir...

Akın Atauz

30/11/2019

Seslerin, özellikle müzik ve sanat ürünlerinin bize ulaşmasını sağlayan seslerin, yüksek sesle okunan bir şiirin ya da bir tiyatro veya opera sahnesindeki seslerin, filmlerin ya da belki sessizliğin, hatta gördüğümüz inanılmaz bir güzellik veya bizi gerçekten yakalayan bir an karşısında, gerçekte olmadığı halde zihnimizden geçtiğini duyduğumuz müziğin; kent yaşamının, belki pek de ciddiye almadığımız, ama gerçekten büyük ağırlığı olan kent bileşenlerinden olduğunu düşünmemek, olası mı?

Ses/ sesler, bir kentin çıkardığı sesler ya da kentin içinde gerçekleşen ses yapıları-ağları veya kirlenmeleri, bir kenti tanımak ya da tanıdığımız kenti biraz daha iyi anlamak için, önemli bir öge olabilir mi? Kentin yaşamını belirleyen ve biçimlendiren öğeler arasında, o kadar geçici ve uçucu, önemsiz ve etkisiz gibi duruyor ki, bu soruya “evet” yanıtını vermek kolay değil gibi... Oysa ses/ sesler, bir kentte duyduğumuz her ses, o kentin yaşamı ve nitelikleri hakkında, bir şeyler söylüyor. Yeter ki, kenti (gözlerimiz açık veya “kapalı”) dinlemesini bilelim.

Kenti gördüğümüz, dokunduğumuz, kokladığımız kadar, duymasını da öğrenmek gerekiyor. Ya da belki kenti duymayı zaten herkes biliyor. Yeter ki, duyduklarına anlam versin, duydukları üzerinden, kenti yeniden düşünsün.

Ne tür sesler var kentte? Önce dış sesleri düşünelim: Kamusal alanda, sokaklarda, meydanlarda ve parklarda iken duyduğumuz sesleri...

Bugünün kenti için ilk akla gelen, (belki 100 yıldan veya biraz daha eski zamandan beri) makinelerin-motorların/ trafiğin ve elektronik ya da elektrikli aletlerin çıkardığı sesler...

Bu gruba diğer mekanik sesler de (fabrika, ya da çan seslerinden, tekerlek lastiğinin asfaltta sürtünmesine, uygun adım yürüyen askerlere/ para-militerlerin “rap-rap”larına kadar her şey) katılabilir.

İnsan sesleri

Bu seslerin türlerini ayrıntılandırmadan önce, diğer sesleri de düşünelim:

İnsan sesleri var: Tekil veya çoğul insan sesleri ya da giderek azalsa da hayvan sesleri de var, ya da olabilir.

En sonunda da **doğanın kendi sesleri var:** Yaprakların arasından süzülen rüzgarın veya fırtınanın sesi, gök gürültüsü ve şimşekler, varsa su sesleri, kıyılara vuran dalgaların ve akan ırmakların sesi, artık çok az duyabildiğimiz yağmurun tıptırtısı ve bazen dolunun sert cisimlere çarpan sesi, çok ender olarak toprağın ve yer altının deprem anındaki homurtusu, vb...

Elbette, bu ses türlerinin hiçbirini tam olarak ayırt edemediğimiz, ama hepsinin karışımıyla oluşan **uğultular ya da gürültü** de söz konusu.

Sonra **yapıların içlerindeki sesleri** düşünelim, ama bir kentin yapılarının içindeki sesleri, yani binaların içinde ama kentin kimliğinin inşasında söz sahibi olacak nitelikteki sesler...

Müzik

Önce **müzik sesleri** akla geliyor. Gerçi müzik, kentin açık alanlarında/ kamusal alanda da söz konusu olabilir ama saf müzik, başka seslere karışmamış müzik, ya da bir geri-plan olarak öylesine işitilen müzik değil de tam da o seslerin üretilmesi ve dinlenmesi için tasarlanmış müzikleri, müzik evlerini, müzik salonlarını, tiyatroları, operaları ve konser salonlarını, oditoryumları düşünelim. Bu ses, işte belki kentin kimliğine katkı bakımından, önemsememiz gereken bir mecra olacak...

Kentteki müzik, her türlü müzik olabilir: En yerelinden en evrenseline, en basitinden en karmaşığına kadar, aletlerle üretilen ya da tekil veya çoğul insanların hançeresinden çıkmakta olan sesler, bunların bir araya gelmesi, korolar biçimlerinde de olabilir. Müziğin her türüsünün üretildiğı/ sunulduğu ya da öğretildiği/ ses eğitimlerinin yapıldığı yerlerde ortaya çıkan sesler... Bu sesler, kentin kimliğini apaçık tanımlar, nerdeyse... Üzerinde çok ayrıntılı durmaya bu yazının çapı ve derinliğı elverişli olmadığı için, bir kentteki müziğın nitelikleri ile o kentin nitelikleri arasındaki ilişkiyi görmek, kentin kimliğini o kentte yapılan müzikle ve ses kültürüyle anlayabilmek için, bunu en iyi biçimde anlatan **“İstanbul Hatırası: Köprüyü Geçerken”** filmini düşünün **Fatih Akın**’ın... İstanbul’un bir kent olarak sahip olduğu kültürel çeşitliliğın, alabildiğine zengin bir biçimde, seslerle sergilendiğı başka bir örnek hatırlayamıyorum...

‘İç’ sesler

Sanatın başka türlerine ait **iç mekan sesleri** de olabilir: Kabareden-Shakespeare günlerindeki tiyatro türleri gibi (giderek azalsa da) opera, şiir matinelere ya da hikaye okuma günleri gibi...

Başka insan sesleri de olabilir, kentin yapılarının içinde: Dini yapıların içindeki ritüellerin, okullarda eğitimcilerin sesleri, politikacıların/ propagandacıların/ partililerin sesleri veya satıcıların-çığırtkanların sesleri gibi... Ya da hastanelerin içindeki aletlerin ve anonsların düşük volümlü çağrıları gibi... Bu sesleri de kentin kimliğinin inşası bakımından önemsemek gerekir.

Popüler sesler

Ancak giderek, kentlerdeki elektronik seslere, elektrikle yükseltilerek kamusal alanda ya da yapıların içlerinde sürekli olarak kulaklarımızı ya da işitme sabrımızı zorlayan seslere/ sinyallere de değinmek gerek... Gerçi bu tür sesler, standartlaşmış ve dünyanın bütün kentleri için -farklı dillerde de olsa- aynılaşmış sesler; kenti tanımaktan çok onun sesler

bakımından sahip olduğu konfor düzeyine, hatta uygarlık düzeyine kadar, bir not vermemize yarayacak seslerdir.

Bu seslere değinmeden, kentin hemşerisine ve insanlara verdiğı değerin niteliğini pek ayırt edemeyiz: AVM içi müzikler, dolmuş-otobüs müzikleri ya da anonsları, asansör müzikleri, sokaklara radyolardan/ televizyonlardan/ kayıt edilmiş ses çalardan vb. taşan “**popülerin**” **seslerini** anmadan geçemeyiz. Minarelerden yayılan yüksek volümlü hoparlör sesleri, berberdeki televizyon haberleri ya da maçlar, müziğı duyabilmek için sesi alabildiğine yükseltmiş motosikletli pizza dağıtıcıları, hoparlörlü seyyar satıcılar ve duymak zorunda olduğunuz, ama duymaya katlanamadığınız “ses ikramları”... Alçaktan uçan uçaklar/ jetler veya helikopterlerin korkunç homurtusu, polis alarmları ve ambulanslar, klaksonlar, hatta sahibi hiç ilgilenmediğı halde araçlara takılmış güvenlik alarmlarının keskin ve korkutucu çığlıkları, daha kötüsü silah sesleri, kadın-çocuk çığlıkları, hatta kente kadar sokulmuş olan savaşın top/ bomba/tüfek sesleri... Bir kentin bize sunduğı kaotik devingenlik ve onun sesleri, daha çok uğultusu ve gürültü...

Çoğul sesler

Nadiren, **neşelendiren insan sesleri** de olabilir: Bahçede oynayan çocukların gülüşleri ve kuşların sesi ya da bir yeme-içme yerini yakınından geçerken duyduğumuz tabak-çanak, çatal-bıçak ya da çay kaşığının cam bardağı değdiğindeki ses, hoşumuza gidebilir... Sokakta ya da vapurda-metroda, müzik becerisini sunarak yaşamaya çalışanlar, mahalle içindeki/ dükkân önündeki dostane selamlar, küçük kahkahalar, ölçülü fısıldaşmalar... Mırıldanılan şarkı seslerinin pencereden dışarı vurması ya da şarkılı akşam yemeklerinin yendiğı evler/ bahçeler/ kameriyeler (eskiden İstanbul’da böyle semtlerin bulunduğu söyleniyor romanlarda)... Ne kadar hoş olmaz mı? Ya da

sabaha karşı, kentin kenar sokaklarında, ağaçlı yollardaki mutlak sessizlik gibi (kentin homurtusu yine de kulağımıza gelir uzaktan) bir ses dinginliği?

Kentlerde, hem hoşla gidebilecek, hem de ürkütücü olabilecek çoğul insan sesleri/ kitle sesleri de duyarız bazen: Protestonun/ isyanın sesi, pencerede tencere-tava çalanlar, sloganlar haykıran kitleler (ama onu bastırmaya çalışan polis anonsları veya lince hazırlanan kitlenin homurtusu, şiddetin sesini de duyarız)... Bir stadyumun/ kapalı spor salonunun içinde takımını cesaretlendiren, karşı takımın moralini bozmaya çalışan, bazen de bunun tam tersini yapan kitlelerin sesleri... Çoğul sesler. Mitinglerin, gösteri yürüyüşlerinin ya da kent sokaklarından akmakta olan maratoncuları/ bisiklet yarışçıları yüreklendirenlerin, hep bir ağızdan şarkıları/ sloganları...

Huzur bozanlar

En baştan beri, herkesin aklında olan otomobil seslerini, kamyon ve otobüs seslerini, motorlu araçların seslerini/ frenlerin ve klaksonların/ trafiğin o korkunç ve sağır edici gürültüsünü, sinyalli trafik kavşaklarını, geri viteste park etmeye çalışan araçların sinir bozucu sinyallerini, istasyonlara/ metro duraklarına giren trenlerin demir raylar üzerinde çıkardığı sürtünme gıcirtısını, vb. hiç saymadım bile... Bazı kentlerde gördüğümüz viyadüklerden, köprülerden havaya saçılan anonim homurtuyu veya gürültü kırıcılarını ya da mahalle içi sokakların ve bazı uzak parkların içindeki huzur verici görece sessizliği dile getirmek bile, gereksiz gibi.

Kentin dış ve çoğu bina içi sesleri, neredeyse dünyanın bütün “neo-liberal” kentlerinde, birbirine yaklaşıyor artık. Kentin/ metropolün, büyüklüğüne ve kentin bulunduğu ülkenin standartlarına-kurallarına ve kültürüne bağlı farklar var, kuşkusuz. Ancak yine de, bunların dışında bir değerlendirme yapabiliriz, seslere dair:

Huzur verenler

Kamusal alanda herkesin duymak istemeyebileceğini bildiğimiz sesleri, zorla dinletmeyen ve kentin (özellikle trafiğin) gürültüsünü denetlemeye çalışan/ bunun için önlemler alan ve kural geliştiren kentler ve bunu yapmayan kentler...

Bir başka ayrım da “kentin güzel seslerin oluşması, sokaklarında, meydanlarda, kanallarda ve bahçelerinde, ya da müzik için tasarlanmış yapılarında, güzel sesler/ şarkılar duyulan ve insanda sadece ‘iyi duyu’ uyandırabilecek nitelikte sunuşlarda uzmanlaşmış olan ve olmayan kentler” biçiminde olabilir.

Sessiz kentler, sessizliği önemseyen ve gürültüyü hiç çıkartmamak için önlemlerin hepsini almış olan ve hemşerilerin ortak kültürünün de bunu benimsemiş olduğu kentlerle, bunu hiç düşünmemiş olanlar da belki başka tür bir ayrımdır?

Kenti görmek, harika bir şey...

Ama kenti dinlemek de harika olabilir...

Akın Atauz